

Дегтярьова Інна Вадимівна
здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:
Пріснякова Людмила Макарівна
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ КОНФЛІКТІВ У МЕЖАХ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Важливим фактором існування і частиною нашого життя є конфлікти. Історія конфліктів, криз та боротьби представляє собою всю історію людства. З народження нас супроводжують конфліктні ситуації. Конфлікти, що відбуваються у шкільному житті, набувають особливої значущості, тому що саме під час навчання в школі припадає етап найбільш інтенсивного розвитку людини. Сучасні дослідження особливостей підліткового віку відзначають високий рівень конфліктної поведінки, як в умовах школи, так і у педагогічному процесі. Підлітки не вміють вирішувати виникаючі міжособистісні конфлікти, які часто характеризуються деструктивними тенденціями. Тому перед сучасним педагогом постає завдання конструктивної роботи, а саме своєчасної діагностики та профілактики щодо попередження та вирішення конфліктів, що становлять небезпеку для нормального функціонування навчально-виховного процесу у старшій школі.

Актуальність дослідження визначається необхідністю вивчення специфіки конфліктних ситуацій у навчальному колективі та їх педагогічної корекції.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні психологічних проблем взаємодії вчителя та учнів у конфліктній ситуації.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, методи порівняльного аналізу та узагальнення теоретичного матеріалу.

Дослідженню сутності конфлікту, його характерних ознак, причин виникнення, типології конфліктів присвячені праці таких сучасних науковців: А. Анцупов, С. Баклановський, А. Бобро, А. Гірник, Н. Гришина, А. Ішмуратов, В. Казаков, В. Котигоренко, Г. Ложкін, М. Пірен, В. Ребкало, С. Хаджирадева. Звертаючись до праць зарубіжних фахівців, які досліджували проблему конфліктів, слід згадати праці Р. Дарендорфа, Л. Козера, Е. Мейо, Т. Парсонса, А. Турена.

Аналіз літератури засвідчив, що більшість науковців описують конфлікти в початковій та середній школі, тоді як досліджень із конфліктів у старшій школі значно менше.

Під конфліктом розуміється найбільш гострий спосіб усунення протиріч, що виникають у процесі взаємодії, що полягає в протидії суб'єктів конфлікту і звичайно супроводжується негативними емоціями [6].

Із сукупності визначень конфлікту нами було виділено його ознаки та суттєво обмежено його проблемне поле. Будь-який конфлікт, незалежно від характеру, конкретного змісту та виду, обов'язково містить у собі момент протистояння, протиборства. У контексті проблеми визначення конфліктів ця властивість може бути позначена як біполярність, що означає взаємозв'язаність і взаємопротилежність одночасно. Поряд з біполярністю, яка є носієм протиріччя, в якості обов'язкового атрибуту конфлікту виступає активність, спрямованість на подолання протиріччя. Третій критерій, виходячи з якого можна характеризувати явище конфлікту, наявність суб'єкта чи суб'єктів як носіїв конфлікту [5].

За період вивчення конфліктів було створено багато різних класифікацій (за тривалістю – короткочасні та тривалі; за характером перебігу – гострі та хронічні; за характером виникнення – стихійні та заплановані; за наслідками – конструктивні і деструктивні; за урегульованістю – керовані та некеровані; за істинністю – справжні, умовні, хибні, зміщені [4, с. 54]. За кількістю сторін конфлікти бувають внутрішньоособистісні, міжособистісні, особистісно-групові та міжгрупові. Окрім згаданих конфлікти ще розрізняють за сферою прояву конфлікту: економічні, ідеологічні, соціально-побутові та сімейно-побутові [1, с. 98].

Для загальноосвітньої школи, як будь-якого соціального інституту, характерні різноманітні конфлікти. Сам по собі педагогічний конфлікт може розглядатися як нормальне явище, «цілком природне для такого динамічного соціуму, яким є сучасна освіта» [2, с. 14]. Однак слабка конфліктологічна підготовка педагогів і керівників освітніх установ, невміння на практиці керувати шкільними конфліктами, знаходити оптимальні способи їх попередження і подолання, як правило, негативно позначаються на організації навчально-виховного процесу в школі.

Все різноманіття педагогічних конфліктів виникає в наступних основних підсистемах міжособистісних взаємин у школі: «дорослий – дорослий», «дитина – дитина», «дорослий – дитина». На наш погляд, власне педагогічними можна вважати конфлікти, що виникають у системі «дорослий – дитина», тобто між вчителем та учнем.

Конфлікти у сфері дидактичної взаємодії пов'язані, насамперед, з помилками вчителів у методиці оцінки знань і умінь дітей, маніпуляцією оцінками. Причинами невдоволення учнів виявляються і такі методичні вади в роботі вчителя на уроці як незрозуміле пояснення, безсистемне викладання, ускладнена мова, відсутність повторення, сухість піднесення матеріалу, невміння пов'язати тему з життям, зацікавити предметом та ін. Це обумовлює певну небезпеку змикання педагогічної конфліктології з дидактикою і методикою викладання. З цього ж можна зробити висновок про тісний

взаємозв'язок конфліктологічної та загальної професійної компетентності педагога [3].

Професійна відповідальність за педагогічно правильне керування конфліктними ситуаціями лежить на вчителі. Управління конфліктом - це свідомо та цілеспрямована діяльність, що здійснюється на всіх етапах виникнення, розвитку та завершення учасниками конфлікту або третьою стороною.

Завданням сучасного педагога є знання та здатність практичного застосування всіх механізмів та способів управління конфліктом, що говорить про педагогічну компетентність вчителя, складовою частиною якої є конфліктна компетентність, тобто: розуміння природи протиріч та конфліктів для людей; формування конструктивного ставлення до конфліктів в організації; володіння навичками неконфліктного спілкування у складних ситуаціях; вміння оцінювати і пояснювати проблемні ситуації, що виникають; вміння розвивати конструктивні засади виникаючих конфліктів; передбачення можливих наслідків конфліктів; конструктивне регулювання протиріч та конфліктів; наявність навичок усунення негативних наслідків конфліктів.

Таким чином, вирішення проблеми конфліктів у межах старшої школи потребує, з одного боку, внутрішнього управління - застосування технологій ефективного спілкування та раціональної поведінки у конфлікті, з іншого, зовнішнього, здібності педагога чи адміністрації школи до управління педагогічним конфліктом, показником якого є своєчасна діагностика та профілактика щодо попередження та вирішення конфліктів, що становлять небезпеку для нормального функціонування навчально-виховного процесу у старшій школі.

Список використаної літератури:

1. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология : учеб. Москва, 2004.
2. Бондаревская Е. В. Диагностика личностно-педагогической саморегуляции учителя : метод. реком. Ростов-на-Дону : РГПУ, 1996. 53 с.
3. Власенко В. В. Учителі - учні: психологія взаємних оцінних ставлень. Київ, 1995. 15 с.
4. Гірник А. М. Основи конфліктології. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.
5. Заиченко Н. У. Психология конфликта. Ч. 2. Психологические аспекты и возможности разрешения межличностных конфликтов. М. : МГУПС, 2000. 60 с.
6. Пірен М. І. Конфліктологія: підручник. Київ : МАУП, 2003. 360 с.